

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951:351.82

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/09>

Добрянська Н.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ВІДСТУП ВІД ПРАВОВОГО ВИСНОВКУ ВЕРХОВОГО СУДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Статтю присвячено визначенню процесуально-правових підстав виходу суду за межі позовних вимог у адміністративному судочинстві. На підтвердження актуальності теми цього дослідження, автором наводиться той факт, що розвиток правової системи України супроводжується і формуванням сучасної правової ідеології, орієнтованої на цінності прав людини, принципи правової визначеності, обмеженості та підзвітності інститутів публічної влади ідеалам конституціоналізму й демократії. Доктрина верховенства права вимагає, щоб норми були опублікованими, стабільними і передбачуваними у своєму застосуванні, що є запорукою доступності системи правосуддя та незалежності суддів. Саме єдність судової практики є гарантією справедливого правосуддя, забезпечення дії принципу правової визначеності та захисту законних очікувань у судовому процесі його учасниками.

Автором аргументовано, що вихід за межі позовних вимог в адміністративному судочинстві є виключним заходом, який може використовуватися судом виключно для забезпечення ефективного захисту прав та інтересів фізичних осіб у публічно-правових спорах.

Проведено огляд судової практики в адміністративних справах, у яких суд вирішив вийти за межі позовних вимог, та зроблено висновок щодо доцільності та допустимості такого виходу.

На підставі проведеного науково-правового аналізу та з урахуванням судової практики автором визначено процесуально-правові підстави виходу суду за межі позовних вимог у адміністративному судочинстві.

***Ключові слова:** відступ, правовий висновок, Верховний Суд, адміністративне судочинство, єдність судової практики, правова визначеність.*

Постановка проблеми. Розвиток суспільних відносин потребує динамічних і системних змін законодавства, що в свою чергу обумовлює необхідність зміни судової практики або зміни практики застосування певної норми.

Кодексом адміністративного судочинства України саме Верховний Суд наділений повноваженнями в установленому порядку відступати від раніше сформованої правової позиції, що іноді є єдиним способом внести корективи до сталої судової практики.

У той же час частий не обґрунтований відступ від раніше сформованого правового висновку є загрозою порушення принципу правової визначеності та захисту законних очікувань у судовому процесі його учасниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання розвитку судової практики, а також підстави та умови відступу від правових позицій Верховного Суду розглядали у своїх роботах такі науковці, як Я. Берназюк, О. Берназюк, І. Бесага, Н. Дідик, О. Кібенко, Д. Луспенник, Л. Ніколенко, Л. Рокач, Я. Романюк, В. Сердюк, М. Шумило, Т. Цувіната ін. Разом з тим, у правовій науці недостатньо актуальних наукових досліджень, присвячених інституту відступу від правових висновків Верховного Суду в контексті розуміння цього інституту як інструменту єдності судової практики адміністративного судочинства.

Метою статті є обґрунтування того, що одним із інструментів єдності судової практики адміністративного судочинства є інститут відступу від

правових висновків Верховного Суду. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити співвідношення понять «правовий висновок», «правова позиція»; з'ясувати підстави та умови відступу від правових висновків Верховного Суду в аспекті забезпечення єдності судової практики в умовах розвитку та удосконалення судової практики; дослідити наявні законодавчо закріплені механізми такого відступу

Виклад основного матеріалу. Розвиток правової системи України супроводжується і формуванням сучасної правової ідеології, орієнтованої на цінності прав людини, принципи правової визначеності, обмеженості та підзвітності інститутів публічної влади ідеалам конституціоналізму й демократії. Доктрина верховенства права вимагає, щоб норми були опублікованими, стабільними і передбачуваними у своєму застосуванні, що є запорукою доступності системи правосуддя та незалежності суддів. Саме єдність судової практики є гарантією справедливого правосуддя, забезпечення дії принципу правової визначеності та захисту законних очікувань у судовому процесі його учасниками.

Як зазначає Берназюк Я.О., єдність судової практики відіграє надважливу роль у забезпеченні однакового правозастосування в адміністративному судочинстві, що сприяє правовій визначеності та передбачуваності стосовно вирішення спірних ситуацій для учасників судового процесу [10, с. 81].

На законодавчому рівні в Україні передбачено, що єдність системи судоустрою забезпечується, зокрема, єдністю судової практики (ч. 4 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), а Верховний Суд визначено найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом (ч. 1 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [4].

Особливий статус правових висновків та правових позицій Верховного Суду у правовій системі України полягає у тому, що вони є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень

Відповідно до положень ч. 5 ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду [2].

У той же час Конституцією України (стаття 129) закріплено принцип незалежності

суддів, який полягає у тому, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права [1].

Серед науковців, суддів та практикуючих юристів все частіше постає питання пошуку компромісу між незалежністю суддів та їх обов'язку враховувати висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

На необхідність дотримання такого балансу звертає увагу і Берназюк О.О., зазначаючи, що пов'язаність судів під час розгляду справи конкретним способом застосування норми права, визначеним у рішеннях судів касаційної інстанції (судовими прецедентами) у подібних правовідносинах, стосується не лише системи загального права, але і держав, що належать до континентальної системи права; така зв'язаність має ґрунтуватися на необхідному балансі між незалежністю суддів та їх обов'язком враховувати правові висновки ВС [9, с. 407].

Системний аналіз діючого законодавства України, дає підстави стверджувати, що правові висновки Верховного Суду є правозастосовними актами, які узагальнюють практику застосування чинних норм права, а не актами правотворчості, оскільки мова йде саме про практику єдиного застосування норм права у подібних правовідносинах.

На відмінності правових висновків від правових прецедентів у їх класичному розумінні англосаксонської правової сім'ї наголошує і суддя Верховного Суду Я. Романюк, інститут обов'язковості судових рішень не можна кваліфікувати як прецедент у його класичному значенні. Судовий прецедент в англосаксонській правовій системі – це акт правотворчості, а правовий принцип вирішення справи є нормою права. Натомість згідно з процесуальним законодавством України пріоритетними є норми закону. А висновки, викладені у судових рішеннях найвищої судової інстанції, належить кваліфікувати як застосування норм закону, що має обов'язковий характер, а не створення нових норм права як обов'язкових правил поведінки [18, с. 38].

У той же час, М. Шумило та Л. Ніколенко вважають, що правові висновки Верховного Суду є джерелом права, про що свідчить нормативне закріплення їх обов'язкового застосування судами першої та апеляційної інстанцій [20, с. 54; 17, с. 67].

Особливої уваги потребує і питання, що саме слід вважати правовим висновком або правовою позицією Верховного Суду.

На законодавчому рівні відсутнє визначення термінів «правовий висновок» та «правова пози-

ція», крім того, відсутній єдиний підхід до розуміння цих понять і в наукових колах.

Так, на думку Н. Дідик та І. Бесаги у сфері діяльності Верховного Суду слід застосовувати таку дефініцію правових висновків, як загальнообов'язкові правові настанови, які формуються Верховним Судом у процесі здійснення ним офіційного казуального тлумачення нормативно-правових актів, здійснюваного при перегляді судових рішень у адміністративних справах та містяться у мотивувальній частині рішення [12, с. 161].

Схоже визначення правового висновку Верховного Суду наводить і В. Сердюк, який вважає, що правовий висновок Верховного Суду це висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, сформульований внаслідок казуального тлумачення цієї норми при касаційному розгляді конкретної справи, та викладений у мотивувальній частині постанови Верховного Суду, прийнятої за наслідками такого розгляду [19].

Водночас серед науковців, суддів та практикуючих юристів часто вживається термін «правова позиція».

У своєму науковому дослідженні М. Шумило вживає термін «правові позиції» стосовно діяльності Верховного Суду України, а стосовно діяльності Верховного Суду – «правові висновки» [20, с. 51].

Із змісту норми права, що була закріплена у КАС України у редакції до 04.06.2016 (абз. 2 п. 1 ст. 244-2 КАС України) вбачається, що правова позиція є структурною частиною правового висновку, який міститься у постанові Верховного Суду України [3].

Саме тому Верховний Суд України у своїх постановках виокремлював свою правову позицію з того чи іншого питання і викладав її окремо у кінці судового рішення.

На сьогодні Верховний Суд не виокремлює правові позиції із тексту судового рішення.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 356 КАС України у мотивувальній частині рішення, зокрема, зазначаються висновки за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд.

Разом із тим, ч. 2 ст. 356 КАС України визначено, що у постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що пере-

дала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду [2].

Суддя Верховного Суду В. Сердюк, констатує, що незважаючи на термінологічну розбіжність, «висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах» як раз і є «висновком за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд», а також «висновком про те, як саме повинна застосовуватися норма права», та який має міститися у мотивувальній частині постанови суду касаційної інстанції [19].

Відтак мотивувальну частину постанови суду касаційної інстанції умовно можна поділити на дві частини: безпосереднє мотивування та правовий висновок – висновок Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах [19].

Інші судді Верховного Суду, такі як О. Кібенко, Я. Берназюк у своїх наукових працях вживають як оборот «відступ від висновку щодо застосування норми права (юридичної норми)», так і «відступ від правових позицій» чи то «відступ від раніше сформованої правової позиції» [13; 11].

О. Кібенко зазначає, що у постановках Верховного Суду, написаних за новою структурою, виділяється в цілому правова позиція ВП і окремо висновок щодо застосування норми права [14].

Таким чином, на сьогоднішній день поняття «правовий висновок», «правова позиція» вживаються більшою мірою як синоніми.

У той же час відсутність чіткого виокремлення у тексті судового рішення правового висновку Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах не сприяє встановленню межі між висновком по справі, що носить індивідуальний характер та правовим висновком, який повинен враховуватися як зразок під час використання матеріальних або процесуальних норм права у подібних правовідносинах.

Розвиток суспільних відносин потребує динамічних і системних змін законодавства, що в свою чергу обумовлює необхідність зміни судової практики або зміни практики застосування певної норми.

Як зазначає Д. Луспеник, самі по собі зміни у судовій практиці не суперечать належному здійсненню правосуддя, оскільки неспроможність забезпечити динамічний та еволюційний підхід у тлумаченні може призвести до ризику створення перепон при проведенні реформ або запровадженні покращень. Однак наявність глибоких та довгострокових розходжень в судовій прак-

тиці, неспроможність правової системи держави подолати їх призводить до порушення права на справедливий судовий розгляд, гарантованого п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Саме на державу покладається обов'язок створити в своїй правовій системі ефективні механізми, що дозволяють подолати можливі розбіжності в судовій практиці [15].

Професор Джеремі Макбрайд (Великобританія) зазначає, що розвиток судової практики як такий не суперечить належному відправленню правосуддя, оскільки відмова від динамічного та еволюційного підходу може стати на заваді реформам і вдосконаленню, а зміна судової практики підпадає під дискреційні повноваження національних судів.

На його думку, внутрішню суперечливість судової практики має бути усунуто через тлумачення й гармонізацію підходів за допомогою передбачених законом механізмів і судів, що наділені повноваженнями врегулювати суперечливі рішення різних судових інстанцій [16].

Кодексом адміністративного судочинства України саме Верховний Суд наділений повноваженнями в установленому порядку відступати від раніше сформованої правової позиції, що іноді є єдиним способом внести корективи до сталої судової практики.

Підтримуючи позицію судді Верховного Суду О. Кібенко вважаємо, що відступ від правових позицій Верховного Суду є належним інструментом забезпечення єдності судової практики.

Відступ від раніше сформованої правової позиції вирішує відразу декілька завдань, зокрема, пов'язаних, як з необхідністю виправлення раніше допущених передчасних підходів до тлумачення норм права, так і забезпеченням динамічного розвитку правозастосування, у тому числі з урахуванням змін, що відбулися у суспільних відносинах, у законодавстві, практиці ЄСПЛ тощо.

ЄСПЛ також часом відходить від власної практики, але завжди пояснює, чому він це робить. Це трапляється у двох випадках: коли сформовані загальні підходи, але конкретні обставини справи відрізняються від тих, у яких ці підходи були розроблені, й існує необхідність модифікувати ці підходи в конкретній ситуації (таку необхідність треба ретельно пояснювати); або змінюється загальний підхід (така зміна потребує додаткової аргументації, тут виникає нова лінія судової практики) [16].

Як слушно зазначає Я. Берназюк, процесуальні питання відступу від правової позиції Верховного Суду, зокрема в адміністративному судочинстві,

недостатньо урегульовані КАС України. Зокрема, у Кодексі відсутні норми, які б визначали підстави, за наявності яких допускається відступ від сформованої правової позиції, порядок та наслідки такого відступу, спосіб доведення цього до відома судів нижчих інстанцій та ін. [11].

Вперше у постанові Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16 було сформульовано загальний висновок, що «...з метою забезпечення єдності та сталості судової практики для відступу від висловлених раніше правових позицій Велика Палата Верховного Суду повинна мати ґрунтовні підстави: її попередні рішення мають бути помилковими, неефективними чи застосований у цих рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку в певній сфері суспільних відносин або їх правового регулювання...» [5].

На думку Д. Луспеніка, завданням Верховного Суду є вироблення правової традиції, згідно з якою безмотивне, неаргументоване відступлення від свого ж правового висновку є неможливим. Це забезпечить стабільність судової практики, авторитет Верховного Суду, а отже, й судової влади в цілому [15].

Суддя Верховного Суду Л. Рогач наголошує, що відступи від сталої правової позиції мають бути рідкісним явищем і добре мотивованими. Задля цього треба здійснювати попередню перевірку обґрунтованості направлення судами справ для відступу від правових позицій ще на стадії прийняття такої справи Великою Палатою ВС. Якщо Велика Палата дійде висновку про відсутність таких підстав, справа повертається (передається) відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для розгляду. Інакше, якщо суддя щоразу передаватиме справу ВП ВС для відступу без належного обґрунтування, Велика Палата буде змушена тиражувати свої попередні позиції, а не розвивати судову практику, розв'язуючи нові правові проблеми [16].

Л. Рогач також наводить статистичні дані за п'ять років роботи Великої Палати Верховного Суду зазначаючи, що з метою відступу від попередньої правової позиції до Великої Палати Верховного Суду надійшло 536 справ, 165 разів було здійснено відступ. При цьому від правових позицій Верховного Суду України зроблено відступ 80 разів, касаційних судів у складі ВС – 59 разів, і 26 разів від власної правової позиції ВП ВС [16].

На сьогоднішній день, відсутні чіткі законодавчо визначені підстави відступу для раніше встановлених правових позицій Верховного

Суду. Не існує і єдиного підходу вирішені даного питання серед науковців.

Так, Я. Берназюк вважає, що обґрунтованими підставами для відступу від уже сформованої правової позиції Верховного Суду є, зокрема, 1) зміна законодавства (існують випадки, за яких зміна законодавства не дозволяє суду однозначно дійти висновку, що зміна судової практики можлива без відступу від раніше сформованої правової позиції); 2) ухвалення рішення Конституційним Судом України; 3) нечіткість закону (невідповідності критерію «якість закону»), що призвело до різного тлумачення судами (палатами, колегіями) норм права; 4) винесення рішення ЄСПЛ, висновки якого мають бути враховані національними судами; 5) зміни у праворозумінні, зумовлені: розширенням сфери застосування певного принципу права; зміною доктринальних підходів до вирішення складних питань у певних сферах суспільно-управлінських відносин; наявністю загрози національній безпеці; змінами у фінансових можливостях держави [11].

Т. Цувіна розділяє позицію щодо необхідності відступу від вже сформованої правової позиції Верховного Суду, викладену в ухвалі ВП ВС від 15 вересня 2020 року у справі № 5017/1221/2012, та зазначає, що необхідність відступу має виникати з певних визначених об'єктивних причин. Такі причини повинні бути чітко визначені та аргументовані. Також відступ від правового висновку повинен мати тільки вагомі підстави, реальне підґрунтя. Суд не повинен відступати від попередніх рішень за відсутності вагомості для цього причини, а метою відступу може слугувати виправлення лише тих неузгодженостей (помилки), що мають фундаментальне значення для судової системи.

Обґрунтованими підставами для відступу від уже сформованого правового висновку Верховного Суду є, зокрема, зміна законодавства; ухвалення рішення Конституційним Судом України або ж винесення рішення ЄСПЛ; зміни в правозастосуванні, зумовлені розширенням сфери застосування певного принципу права або ж зміною доктринальних підходів до вирішення питань тощо [8; 16].

Д. Луспеник вважає, що якщо виникає потребу у відступі від правового висновку Верховного Суду, то про це обов'язково має бути аргументовано зазначено в самому судовому рішенні з посиланням на ґрунтовні підстави, зокрема: 1) попередні рішення були помилковими, 2) неефективні у захисті порушеного права, 3) чи застосований

підхід застарів унаслідок розвитку суспільних відносин чи правового регулювання [15].

У той же час слід зазначити, що враховуючи імперативні приписи статті 58 Конституції України подальша зміна законодавства (втрата чинності законом, набрання чинності новим законом, внесення до чинних законів змін та доповнень) зворотної дії в часі не має, не справляє вплив на правовідносини, які існували до таких змін, а зумовлює виникнення нових правовідносин.

Такі правила дії закону в часі вказують на те, що зміна законодавства не може бути підставою для відступу в порядку статті 346 КАС України від раніше сформованих висновків Верховного Суду, а може слугувати підставою для формування Верховним Судом нових висновків щодо застосування нового законодавства.

Отже, зміна законодавства (в тому числі внаслідок його неконституційності) передбачає формування нових висновків Верховного Суду, а не відступ від своїх попередніх висновків.

Саме таких висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 19.02.2021 у справі № 808/1628/18 та постанові від 21.03.2023 у справі № 240/7411/21 [6; 7].

Отже, Верховний Суд пов'язує відступ від своєї раніше висловленої правової позиції лише з трьох підстав:

- 1) виявлення фундаментальної помилки;
- 2) встановлення їх неефективності у захисті порушеного права
- 3) очевидна застарілість правових висновків внаслідок розвитку певної сфери суспільних відносин.

Висновки. За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що законодавчо встановлена можливість відступу від правового висновку Верховного Суду в адміністративному судочинстві є інструментом забезпечення єдності судової практики та гарантією справедливого правосуддя, забезпечення дії принципу правової визначеності та захисту законних очікувань у судовому процесі його учасниками.

У той же час підстави та механізм такого відступу потребують більш детального регламентування та закріплення на законодавчому рівні. З метою забезпечення єдності та сталості судової практики доцільним було запровадження виокремлення в судових рішеннях коротких правових висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року/ *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кодексу адміністративного судочинства України: Кодекс України від 6 липня 2005 року № 2747-IV/ *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
3. Кодексу адміністративного судочинства України: Кодекс України від 6 липня 2005 року № 2747-IV/ *Верховна Рада України*. У редакції від 02.03.2016 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20160302>
4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII/ *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76262576>
6. Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 19.02.2021 у справі № 808/1628/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95010526>
7. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 21.03.2023 у справі № 240/7411/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109856868>
8. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 15.09.2020 року у справі № 5017/1221/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270715>
9. Берназюк О.О. Правовий висновок верховного суду як джерело суддівської правотворчості. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 402–409. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294657/287465>.
10. Берназюк Я.О. Особливості забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів). *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип. 2 (90). С. 77–89.
11. Берназюк Я.О. Співвідношення необхідності забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів). *Судово-юридична газета*. 23 листопада 2018. <https://sud.ua/ru/news/blog/177404>
12. Дідик Н. І., Бесага І.В. Правові висновки верховного суду з питань застосування норм адміністративного законодавства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2018. С. 152–163.
13. Кібенко О. Нові підходи Великої Палати Верховного Суду до забезпечення єдності судової практики. *Судово-юридична газета*. 23 листопада 2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/129294>.
14. Кібенко О. Перспективна дія правового висновку (позиції) Верховного Суду: чи доцільно запровадити в Україні? *Судово-юридична газета*. 03 березня 2020. URL: <http://bit.ly/32QMXab>
15. Луспенник Д.Д. Завдання Верховного Суду як суду касаційної інстанції. *Судово-юридична газета*. 18 грудня 2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/130875>.
16. Матеріали круглого столу на тему «Забезпечення єдності судової практики: стандарти Європейського суду з прав людини і національний контекст». 23 березня 2023. URL: <https://www.supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1399652>
17. Ніколенко Л.М. Визначення місця судового прецеденту в системі джерел українського права. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 3(51) 2021. С. 63–68. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3\(51\).246464](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3(51).246464).
18. Романюк Я. М., Бейцун І. В. Єдність судової практики: теоретичні засади та вдосконалення законодавчого забезпечення. *Вісник Верховного Суду України*. № 5 (141). 2012. С. 36–41.
19. Сердюк В., Бабій А. Правовий висновок касаційного суду як інструмент забезпечення сталості та єдності судової практики. *Судово-юридична газета*. 15 березня 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/195911>.
20. Шумило М. Правові висновки касаційного суду: inter praeteritum et futurum. *Підприємництво, господарство і право*. № 12.2020. С. 47–54. URL: [https://9.pdf \(pgp-journal.kiev.ua\)](https://9.pdf (pgp-journal.kiev.ua)).

Dobrianska N.V. DEPARTING FROM THE LEGAL CONCLUSION OF THE SUPREME COURT AS AN INSTRUMENT FOR ENSURING THE UNIFORMITY OF COURT PRACTICE OF THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY

The article is devoted to the determination of the procedural and legal grounds for the court's departure from the limits of claims in administrative proceedings. To confirm the relevance of the topic of this study, the author cites the fact that the development of the legal system of Ukraine is accompanied by the formation of a modern legal ideology focused on the values of human rights, the principles of legal certainty, limitations and

accountability of institutions of public power to the ideals of constitutionalism and democracy. The doctrine of the rule of law requires that norms be published, stable and predictable in their application, which is a guarantee of the accessibility of the justice system and the independence of judges. It is the unity of judicial practice that is a guarantee of fair justice, ensuring the operation of the principle of legal certainty and protection of legitimate expectations in the judicial process by its participants.

The author argued that going beyond the scope of claims in administrative proceedings is an exclusive measure that can be used by the court exclusively to ensure effective protection of the rights and interests of individuals in public legal disputes.

A review of judicial practice in administrative cases in which the court decided to go beyond the limits of the claims was conducted, and a conclusion was drawn regarding the expediency and admissibility of such an exit.

On the basis of the conducted scientific and legal analysis and taking into account the judicial practice, the author determined the procedural and legal grounds for the court to go beyond the limits of claims in administrative proceedings.

Key words: *retreat, legal opinion, the Supreme Court, administrative proceedings, unity of judicial practice, legal certainty.*